

השיעור השבועי

גיליון מספר 443

הרב המקדים: הרד"ג דוד פריץ שליט"א - פנמה
רב אורח: הרד"ג אייל עמרמי שליט"א

כתב וערך השיעור:
הרב דכיר פריץ שליט"א

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בבית היזדים ומשודר דרך הטלוויזיה ובקוויס רבים. מיסודו של מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל

ר"ת	יציאה	כניסה	ירדולים
20:56	20:02	19:10	חל אביב
20:53	20:00	19:09	חיעה
20:56	20:03	19:12	באר שבנו
20:53	20:01	19:09	

פרשת קדושים | ג' אייר תשפ"ד

הלכות ספירת העומר - ב

ספירת העומר בזמן הזה מדרבנן. ספירת העומר בבין השמשות. שלא לומר בלשם יחוד מצות עשה. מי ששכח לספור בלילה יספור ביום בלי ברכה. המנהג לספור בשחרית בלי ברכה. רב קהילה ששכח לספור את העומר. מי שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את האחרים ו"ח. בית דין שגייר וידע שהגר לא ישמור מצוות, נפסל מלדון. בשר "חלק" של העדה החרדית ושל הרבנות

הסוברים שספירת העומר מדאורייתא

ב. ואכן כך כתב הרמב"ם (פ"ז מהלכות תמידין ומסופין ה"ה, ובסוף ספר המצוות): מצוה זו - של ספירת העומר - על כל איש מישראל, ובכל מקום ובכל זמן. כלומר שהמצוה שייכת בין בארץ בין בחו"ל, בין בזמן בית המקדש ובין בזמן הזה. ומפורש בדבריו שספירת העומר בזמן הזה מדאורייתא. וכמו שהסביר הכסף משנה במקום. והרמב"ם לא יחידי, יש עוד לפחות שבעה ראשונים הסוברים כמותו, והם רב יהודאי גאון ורב עמרם גאון ורבי יצחק אבן ג'יאת. (הובאו בביאור הלכה סימן חטט ס"א ד"ה לספור), הראב"ה - רבינו אבי העזרי (פסחים סימן תקטז), והביאו המרדכי (מגילה רמז תתנ), וכן רבי ישעיה מטראני, ורבי בנימין אחיו הגדול של בעל השבלי הקלט (הובאו בשבלי הקלט סי' רלה), האור זרוע (סי' שכט) והמאירי (פסחים ו'). ובדעת החינוך יש ויכוח, ותלוי בגירסאות, ויותר נראה שסובר שזה מדרבנן. ומכל מקום הרמב"ם לא יחידי לומר שספירת העומר בזמן הזה מדאורייתא.

מניין הימים והשבועות

א. בגמרא מנחות (סו.) אמר אביי מצוה למימני יומי, ומצוה למימני שבועי. כלומר מצוה למנות הימים והשבועות, "היום שבעה ימים לעומר שהם שבוע אחד", "היום ארבעה עשר יום לעומר שהם שני שבועות", וכן על זו הדרך. עיקר המצוה למנות שבועות היא בסוף השבוע. וכך נהגו רבנן דבי רב אשי - החכמים בשיבתו של רב אשי - שהיו מונים ימים ומונים שבועות. אמימר חולק וסובר שמספיק למנות ימים בלבד, כיון שבזמנינו ספירת העומר היא רק זכר למקדש. ויש מפרשים שנחלקו האם ספירת העומר בזמן הזה מדאורייתא, וצריך למנות גם שבועות, או רק מדרבנן זכר למקדש, וכמו מצות אכילת מרור בפסח, שכיום שאין בית המקדש קיים שהיא מדרבנן (פסחים קכ.). ולכאורה ההלכה צריכה להיות כדעת הרוב - אביי ורבנן דבי רב אשי - שספירת העומר בזמן הזה מדאורייתא.

דברי מרן שליט"א: חזק וברוך לרב הגאון רבי דוד פריץ, הרב הראשי של פנמה, ביקרתי אצלו בקהילה וראיתי את כל הפעילות שעושה, ועמוד על המשמר. יש להם שם ובארגונינו ובניו יורק תקנה טובה, שלא לעשות גיורים, ועל ידי כך מונעים התבוללות. כי לצערנו יש שמגיירים ואינם עושים לפי ההלכה, וגורמים להתבוללות. אם ידוע מראש שהגר או הגיורת לא ישמור תורה ומצוות, ורק עומדים בפני בית הדין ומדקלמים: כן, אני מקבל תורה ומצוות... אבל ידוע באומדנא דמוכח שזה דקלום בעלמא. ולא ישמור מצוות, אסור לגייר. ובית דין כזה שגייר אותו עושה נגד ההלכה ונפסל מלהיות ב"ד, והרי אין גירות בלי ב"ד. ובי"ה הרב פריץ עומד על המשמר שלא יגיירו שם. הרב שטרנבוך מהעדה החרדית תקף אותו בחריפות, וטען שכתוב "ואהבתם את הגר", אבל הוא הסביר לו שזו תקנה קדומה למנוע התבוללות. כשהייתי בברזיל פגש אותי הרב דישי וביקש ממני שאחדש את הקבלה שלא אגייר, לא היו לי את המסמכים ממרן זצ"ל, וכתבתי בכתב ידי שאנחנו מחדשים את התקנה שלא לגייר שם, וכל רבני הקהילות - ספרדים חלאפים ואשכנזים - חתמו. כמו כן הרב פריץ עומד על משמר הכשרות, הוא בן תורה, בנו של חכם מיכאל פריץ שהוא רב מפורסם במקסיקו ובוגר של חזון עובדיה, למד אצל מרן לפני 51 שנה. והוא בקי בספרים של מרן ב"ה, יש לו שכל יודע מה ללמוד. אשריו ואשרי חלקו, שימשיך עוד להגדיל תורה ולהאדירה, יעמוד על המשמר, ויעשה עוד כהנה וכהנה. כמו כן חזק וברוך לרב הגאון רבי אייל עמרמי ה' ישמרהו ויחיהו, אנחנו מכירים אותו כמעט שלושים שנה, היה לו כולל כעשרים וחמשה אברכים, והייתי הולך אצלו לתת שיעורים, ומאז היה דבוק בהלכות של מרן, וכל ספר של מרן הוא מפיץ לכל הציבור והקהילה שלו. הוא גם כן מבין ויודע מי זה מרן, לא כמו המשוכנזים שלא יודעים. כי יש מהם שלא פתחו מעולם את הספר "מאור ישראל" או "טהרת הבית", פשוט לא מעניין אותם שטח ההלכה. היום אמר לי מישעו על רב אחד - לא אגיד את שמו, אתם מכירים אותו - שאמר, אני חולק על מרן כי פסקו לבעלי בתים, אבל אנחנו ישיבתיים, בני תורה! מיד הקשה עליו, אם כן איך כבודו פוסק בספר שלו שמותר לשחק בכבוד בשבת נגד מרן (הו"ע שבת ג' ע"ב) שהחמיר? וכן למה

מדברי הרב דוד פריץ שליט"א: ברוך ה' שאנחנו זוכים להסתופף בצילו של מרן הראשון לציון שליט"א, שהוא מורה דרכנו, ובפרט בעיתות כאלה שעם ישראל צריכים מנהיג, יש לנו את הנהגתו של מרן שליט"א. יה"ר שנוכה שימשיך להנהיגנו עד ביאת גואל צדק, זיויה ויקריה לא יעדי מינן. אמן.

דברי הרב אייל עמרמי שליט"א: ברשות מרן מלכא, פאר הדור והדרו, מורנו ורבנו ועטרת ראשנו שליט"א. הגר"א (משילי נב"ט) כתב, עיקר נתינת התורה לישראל הוא כדי שישמרו בטחונם בה'. ובמהות הביטחון כתב חובות הלבבות (שער הביטחון), שאדם צריך לבטוח שכל הנעשה אתו לפרטי פרטים זה מהשי"ת לטובתו. וכתב רמב"ן (סוף פרשת בא), שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דבריו ומקרינו שכולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם. כי צריך להאמין שכל מה שקורה אתו זה נס, כמו קריעת ים סוף... שום דבר לא אקראי, הכל בתכנון של הקב"ה, והכל לטובתו. כל מה דעביד רחמנא לטב עביד (ברכות סו.). והעיקר הוא אמונת חכמים, להאמין בחכמי הדור, חכמי התורה. מי לנו גדול ממורנו ורבנו מרן מלכא הראשון לציון שליט"א, שכבר שנים אנחנו לא זזים ממנו ימינה ושמאלה, וכל מה שאומר אנחנו עושים. זיכנו ה' לקהילה מפוארת בשכונת הר חומה, והכל על פי עצתו של מורנו ורבנו. בתקופה האחרונה ראינו שיש בעלי תשובה שאוהבים ניגונים ושירים, וראיתי שיש כאלה שהכניסו כלי נגינה בבתי כנסיות לומר הלל בליווי כלי נגינה. וכך עשינו בתמימות. אתם זכיתם להיות בני תורה שהשמחה שלכם זה לימוד התורה, "פיקודי ה' ישרים משמחי לב", ולא כולם זכו לכך. אבל כעת שנתברר לנו דעת מורנו הרב שזה נוגד את ההנהגה היהודית, ונדמה לרפורמים שמתפשטים לצערנו גם בארץ, קיבלנו על עצמנו לשנות, ובע"ה אנו חוזרים בתשובה שלמה, לא זזים ממורנו ורבנו, ומעתה לא יהיו כלי נגינה בתפלה. נשיר לקב"ה ונוכה לישועות, "עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה" (שמות טו, ג. תהלים קי"ח, ד), "מהולל אקרא ה' ומן אויבי אושע" (תהלים י"ח, ד), וכמו מרן זצ"ל שהיה אוהב ניגונים ושירים. נברך את מרן מלכא, שימשיך להנהיגנו עד ביאת משיח צדקנו. תמיד נלך לאורו. וכן יהי רצון ונאמר אמן.

הסוכרים שספירת העומר מדרבנן

ג. לעומת זאת דעת רוב הראשונים שספירת העומר בזמן הזה מדרבנן, ואין הספירה תלויה בהקרבת העומר. ובילקוט יוסף (ס"ה ע"ב מ"ח) מניתי כשלשים ראשונים הסוכרים כן. ואיך פסקו כמו אמימר שאמר זכר למקדש, נגד הרוב - אביי ורבנן דבי רב אשי - שמנו ימים ושבעות? אלא הסביר הכסף משנה, שלפי אותם ראשונים, גם לאביי ורבנן דבי רב אשי שמונים ימים ושבעות, זהו מדרבנן, ועושים זכר למקדש בדיוק כמו שהיה בזמן בית המקדש, שמנו ימים ושבעות, ודלא כהבנת הרמב"ם. וכן דעת רב האי גאון - היה לפני כאלף שנים, הובא ברבינו ירוחם (נתיב ה' ח"ד) - היה לפני כ-750 שנה. וכן כתבו מהר"ם מרוטנבורג (ר"פ סי' שא), התוס' (מנחות שם, ד"ה ובר) - לפני מעל 850 שנה, הרוקח (סימן טע"א), הרא"ש (סוף פסחים), הרז"ה בעל המאור והריב"ן, והנימוקי יוסף (סוף פסחים), אורחות חיים (סוף הל' ספירת העומר), הכל בו (סי' ט"ו), רבינו שמשון בר אברהם מבעלי התוס', הובא בסמ"ק (סי' קמ"ה), תוס' חכמי אנגליה (סוף פסחים) בשם ריצב"א, מהר"ם חלאוה, הרמב"ן (אמרי שפר סי' פ"ח), תרומת הדשן (לקט יושר ע"ב צ"ג), הרשב"א (בתשובה ח"א סי' קנ"ב, ח"ג סי' רפ"ד), העיטור (ח"ב הל' מפה ומורה דף קל"ג), הר"ן (פסחים כ"ב ע"א), שבולי הלקט עצמו (שם), אבודרהם (בדף ס"ה ע"ג), רבינו פרץ (בהגה לספר התשב"ץ סי' שצ"ד), אהל מועד (שער הפסח, דרך ו נתיב ב דף ק"ג), הגהות מנהגים (ט"טנא), סדר היום (ענין ספירת העומר), הרא"ה (סוף פסחים). וכתב הר"ן - הביאו הבית יוסף (סימן תפ"ט) - שרוב המפרשים מסכימים שספירת העומר בזמן הזה מדרבנן.

יבוא השלישי וזריעתו?

ד. נמצא שיש מחלוקת שני עמודי הוראה, הרא"ש נגד הרמב"ם, והרי"ף לא גילה דעתו, אלא רק העתיק את הגמרא בסוף פסחים. בא הרב בית הלוי (ח"א סימן ל"ט) ולמד בדעת הרי"ף, כמה שכתב שצריך לספור גם ימים וגם שבועות, משמע שסוכר שספירת העומר בזמן הזה מדאורייתא. ומרן זצ"ל בחזון עובדיה יום טוב (הלכות ספירת העומר סעיף י"ז, ובמקורות הערה ג) הביאו. אולם אין זה מוכרח, הרי"ף לא כתב מפורש שספירת העומר בזמן הזה מדאורייתא, ומה שתפרש בגמרא לפי רבינו, ורוב הראשונים פירשו שסופרים ימים ושבעות זכר למקדש בדיוק, ולעולם ספירת העומר בזמן הזה מדרבנן. בזמנו דברתי על זה עם מרן האבא זצ"ל, והוספתי שאם נכון הדבר, מדוע מרן בשלחן ערוך (סי' תפ"ט סעיף ב, ד, ט) פסק שספירת העומר בזמן הזה מדרבנן, ועזב את שני עמודי ההוראה הרי"ף והרמב"ם, על כרחק שאין להוכיח מהרי"ף מידי. ומרן הסכים איתי, ונראה שהביא את דברי הבית הלוי בדעת הרי"ף כדי לחזק את הענין שאומרים ספק ספיקא לברך על ספירת העומר, למרות שלהלכה ספירת העומר מדרבנן, אבל כיון שיש צד שהיא מדאורייתא עושים ספק ספיקא.

כבודו פסק שחכם ששכח לספור העומר יברך להוציא את חבירו ידי חובה ולא החמיר לחוש ההחולקים, וכן למה כבודו פסק שמי שבעש"ט חתם מלך אורב צדקה ומשפט אינו חוזר, ולא חשש לברכה לבטלה. והביא לו עוד הרבה דוגמאות שהוא דוקא מיקל נגד מרן. כשמרן זצ"ל כתב הלכות הוא הסתמך על הבית יוסף, החיד"א, השאגת אריה, רבי יצחק אלחנן, השואל ומשיב, וכי כל אלה פסקו רק לבעלי בתים? אולי במקום שכתב המחמיר תבוא עליו ברכה, אפשר לומר שבעקר בני תורה הם אלה שמחמירים. במשך עשרות שנים שמענו שיעורים ממרן זצ"ל, ואף פעם לא אמר בשיעור "המחמיר תבוא עליו ברכה". ביביע אומר (ח"א חזק"ח סימן כא) כתב שמותר לפתוח את המקרר בשבת כשאין מנורה, בין כשהמונע פועל ובין כשאינו פועל, והמחמיר תבוא עליו ברכה. ולא אמר בשיעור המחמיר תבוא עליו ברכה, למרות שהוא עצמו היה מחמיר ומעולם לא פתח מקרר בשבת, והיה קורא לבנים או לנכדים שיפתחו. ופעם הסביר לי שאינו אומר בשיעור "המחמיר תבוא עליו ברכה", כדי לא לבלבל את האנשים, כאילו הוא מסופק, אין ולאו ורפיא בידיה, אלא תדעו שזה מותר, והסתמך על להקת פוסקים, מהם מהר"ם מרוטנבורג (בתוס' יומא לה), השואל ומשיב (קמא ח"א סימן רי) ורבי יצחק אלחנן (בש"ת באר יצחק חזק"ח סימן ט"ו ע"ג), שהתירו פסיק רישיה דלא איכפת ליה בדרבנן. וכי הם פסקו רק לבעלי בתים?! בכל הלכה שמרן כתב הסתמך על הב"י או גדולי עולם, ולא הסתפק בסברא לבד. תורה אחת היא לכולנו, לבעלי בתים ולבחורי ישיבות, אלא שבחורי ישיבות אוהבים לחוש לכל הדעות, יש סתירה בענין פסיק רישיה דלא איכפת ליה בדרבנן בדברי בחזון איש (מס' נאות הל"ט"ו אות ה), ואולי כמו הצד שמחמיר, ולכן יש בני ישיבות שחוששים לסתירה זו, ומחמירים. שאלו אותי פעם, כשכתב המחמיר תבוא עליו ברכה, מי יברך אותי? אמרתי, יעשו מי שבירך בבית הכנסת לכל המחמירים... עכ"פ הרב עמרמי צמוד לכל ההלכות של מרן. נברך אותי שימשיך לעשות כהנה וכהנה, יזכה את הרבים, ירחיב גבולו בתלמידים, ועוד יעלה מעלה מעלה בתורה וביראת שמים.

² ראיתי בספר בעתה אחישנה (ע"ב רצ"ד) שכתב, שספירת העומר גם בזמן הזה מדאורייתא, ושכן משמע מדברי השלחן ערוך ש"המדקדקים" ממתנינים לצאת

ספירת העומר בבין השמשות

ה. התוס' במנחות (ס"ו) כתבו שאם ספירת העומר מדרבנן אפשר לספור בבין השמשות, כי ספק דרבנן לקולא. ומרן השלחן ערוך כתב (סימן תפ"ט סעיף ב): והמדקדקים אינם סופרים עד צאת הכוכבים, וכן ראוי לעשות. והיינו שהמדקדקים במצוות, בני התורה והאברכים, וגם בעלי בתים שקובעים עתים לתורה ומדקדקים במצוות, ממתנינים לצאת הכוכבים ואז סופרים. והוסיף מרן, וכן "ראוי" לעשות. ואם נאמר שספירת העומר מדאורייתא, היו חייבים להמתין לצאת הכוכבים שהוא ודאי לילה, ומה זה שכתב מרן שכן נוהגים "המדקדקים", וכן "ראוי" לעשות, היה לו לכתוב שכן "צריך" לעשות. ומשמע שספירת העומר מדרבנן, ולכן מהדין אפשר לספור בבין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה, שספק דרבנן לקולא. וכן כתב הרא"ש (פ"י סי' ס"ו), שבבין השמשות יכול לספור את העומר. גם הב"ח (ר"ס תפ"ט) - שהיה לפני כ-400 שנה - כתב שמנהג העולם לברך ולספור את העומר בין השמשות.²

שלא לומר "מצות עשה"

ו. עוד נפקא מינה כמה שספירת העומר בזמן הזה מדרבנן, שלא לומר בלשם יחוד הריני בא לקיים "מצות עשה", כשכתוב מצות עשה "מדבריהם" זה דרבנן, אבל סתם מצות עשה זה דאורייתא, "דובר שקרים לא יכון לנגד עיני" (תהלים ק"א, י), ואולי יש כאן איסור בל תוסיף. בסידור חזון עובדיה יצא לאור בשנת תשמ"ז - שהוא הסידור הראשון שהיה על פי ההלכות והנוסחאות של מרן³ - כתבנו בנוסח הלשם יחוד, "לקיים מצות ספירת העומר". וב"ה העתיקו מאיתנו כמה סידורים טובים, כמו יחזו דעת, כוונת הלב. אבל יש כאלו שמתעקשים לא לשנות מהרגלם. למה להתעקש, הסבירו לך שיש בזה חשש בל תוסיף. אבל הם לא מקבלים. אולי יש נגיעות, אוי ואבוי, בהלכה אסור שיהיו נגיעות, אפשר לחלוק ולהתווכח בהלכה, אבל צריך שיהיה לשם שמים, לחפש את האמת, התורה אמת כתיב בה, ולא נדבקת אלא במי שעוסק בה באמת. מי שלא עושה לשם שמים, במשך הזמן ישכחו אותו, מי יזכור אותו?! לכן לשים לב שלפי ההלכה אין לומר מצות עשה.

שמא ישכח

ז. כאמור גם בין השמשות אפשר לספור ספירת העומר. אדם שהולך לאיזה מושב לתת שם שיעור, לזכות את הרבים⁴, ולפעמים יש אוכרה ומתפללים מנחה וערבית יחד וגומרים בבין השמשות, ואם יאמר להם תספרו אחר כך, כל אחד ילך לביתו ולא יזכרו, הדין הוא שיספרו בבין השמשות. אבל לפני השקיעה לא יספרו, יגיד להם כמה דקות דברי תורה, כגון פרקי אבות⁵, ישירו

הכוכבים. אבל מי שידע ללמוד בלי נגיעות מביין את לשונות הפוסקים, וברור שלדעת מרן ספירת העומר בזמן הזה מדרבנן. גם בבית יוסף (סי' תפ"ט) כתב בדין פתח בארבעה וסיים בחמשה: ולפי מה שכתבתי לעיל בשם הר"ן שרוב המפרשים מסכימים דספירת העומר עכשיו אינה אלא מדרבנן בעלמא, הוא ספיקא במידי דרבנן ולקולא, ואינו חוזר ומברך. ומי שכותב הלכה בשם אדם צריך אחריות, ואותו מחבר לא חש לקמחיה.

³ למשל, מרן (בי"א ח"ח חזק"ח סי' א אות יז, יחזו דעת ח"ה סי' ת, ח"ה ע"א ע"ב קל"ה) פסק לומר מכניע זדים, וכן כתוב בסידור. החלופים באמריקה מתעקשים לומר מכניע מינים, וכשידברתי אתם לא רצו לשמוע, אמרתי להם שגם על פי הקבלה צריך לומר ומכניע "זדים", וכן כתב מהרש"ו - רבי שמואל ויטאל בנו של רבי חיים ויטאל בסידורו. והרב (המקדים) דוד פרץ כתב מאמר (בבב"ב משנת יוסף ח"ט סי' מג) לחזק את הדברים. יהיו אנשים שיטענו שבסידור של אהבת שלום ומכניע מינים... אבל מי לנו גדול ממהרש"ו בנו של מהר"ח שכתב ומכניע "זדים". בפרט שיש הרבה ראשונים שהביאם מרן זצ"ל, שהנוסח שלהם "ומכניע זדים". ואילו החיד"א (בבב"ב גודל סימן ט"ו אות ז) היה רואה דבריהם, ודברי מהרש"ו, לא היה כותב לומר ומכניע מינים. וכן בברכת על הצדיקים הנכון לומר "ועל זקניהם", וכן בשים שלום הנכון לומר "צדקה" ורחמים.

⁴ לפני יותר מחמשים שנה מרן זצ"ל היה בא אצלנו לכולל חזון עובדיה, והיה מעודד את האברכים: מה אתם עושים בירושלים, תלכו למוזשבים, לכל המקומות! הרחוקים - בדרום ובצפון, תלכו לשם ותזכו את הרבים, תתנו להם שיעורים!... וגם אנחנו היינו הולכים לתת שיעורים במוזשבים.

⁵ מרן זצ"ל כל השנים, בימי העומר בין מנחה לערבית, היה אומר פרקי אבות, עם פירושים, ולפעמים היה נמשך יותר מעשרים דקות. ואדרבה מי שיכול לזכות את הרבים ולקרוא להם פרקי אבות תבוא עליו ברכה. המרוקאים נוהגים לקרוא פרקי אבות בשבתות אלה עד שבועות, אחר מוסף וכל ישראל יש להם חלק לעונה"ב, אשריהם ואשרי חלקם. ויש נוהגים לקרוא עם מנגינה, תראו בבית כנסת בורכוב

כמה שירים כמו בר יוחאי, עד שיגיע הזמן, ואחר השקיעה יספרו את העומר. אבל אם יחמיר ויאמר להם לספור רק בצאת הכוכבים, יתכן שכמה אחדים ילכו וישכחו לספור את העומר, ויצא שכרו בהפסדו.

הציבי לך ציונים

ה. הרי מי שיום אחד לא ספר את העומר איבד את המצוה. החיד"א (מורה באצבע אות ר"ז) כתב, יש להזדרז בימי הספירה לעשות סימנים שלא ישכח לילה אחד מלספור ספירת העומר, שאפשר שישכח לספור גם ביום, ולא יוכל לספור עוד בברכה, וגם כל הברכות שביך על ספירת העומר בלילות שעברו יהיו לבטלה. אבל מרן בחזון עובדיה (סימן כח, ח"ב עמי תקי ובמהדורה עמי רכ"ד) הסביר, שאין כוונת החיד"א כפשוטו שיהיו ברכותיו לבטלה למפרע, אלא כל כוונתו רק לזרז ולהזהר בדבר עד כמה שאפשר, ולכן כתב שיעשה סימנים לזכירה, כגון שיתלה מדבקה ליד המיטה: לא לשכוח ספירת העומר, כי אם ישכח יום אחד ח"ו יהיו ברכותיו לבטלה לכמה פוסקים, שהרי לדעת בה"ג - הספר הראשון שנדפס אחרי התלמוד שלנו - הובא בתוס' מנחות (סו. סד"ה ז"ה), כל ימי ספירת העומר הם מצוה אחת, וכל יום הוא כמו לולאה בשרשרת, שאם לא ספר יום אחד נקרעה השרשרת והפסיד המצוה, שנאמר "תמימות תהייה" (ויקרא כג, טו).

ספירה ביום

ט. עוד כתב בה"ג, שאם שכח לספור בלילה סופר למחרת ביום, ומשמע מדבריו עם ברכה, והוא מדייק כך כסתם משנה במנחות (ע"א) דתנן מצוותו בלילה לקצור, ואם נקצר ביום כשר. משמע שבדיעבד מועיל לספור את העומר אף ביום. וכן כתבו רבי ישעיה מטרנאי בספר המכריע (סימן כט), רבי יצחק אבן גיאת (בספר מאה שערים עמי קט) והריטב"א (מגילה כא), שסופר ביום עם ברכה. אבל רבינו תם (בתוס' שם) חולק, וסובר שהעיקר כסתם משנה אחרת במגילה (כ"ג), שאמרו, כל היום כשר לקריאת המגילה ולקריאת ההלל, ולתקיעת שופר, ולנטילת לולב וכו', כל הלילה כשר לקצירת העומר. ולילה דומיא דיום, מה לגבי דיני היום מי שנטול לולב בלילה לא יוצא ידי חובה, הוא הדין לגבי דיני הלילה שמי שקצר את העומר ביום לא יצא ידי חובה. ושם לא כתוב שאם נקצר ביום כשר. ולכן כתב שלא יוכל לספור ביום, אלא רק בלילה. והראשונים עשו כמו פשרה, שמי ששכח לספור בלילה יספור ביום בלי ברכה, ולמחרת יספור בברכה. וכן כתבו הרא"ש (פ"י דפסחים סימן מא), הראב"ה (הובא באור זרוע סי' כטכ), שבלי הלכת (סימן רל"ז), העיטור (דקל"ז ע"ב), מהר"ם מרוטנבורג (ד"פ סימן תרי"ח), התרומות הדשן (סימן לו), וכך פסק מרן בשלחן ערוך (סימן תפ"ט ע"ז): שכח ולא בירך כל הלילה, יספור ביום בלא ברכה.

המנהג לספור בשחרית

י. הספרדים נוהגים לספור ספירת העומר בלי ברכה אחר תפלת שחרית, ואצלנו בקהילה תיקנו תקנה שישפרו לפני עלינו לשבח לאחר ברכו, כי באמצע עלינו לשבח אנשים בורחים, הרבה אנשים ממהרים לכולל, אחר כך ראש הכולל יוריד להם כסף, גם ככה מקבלים רק אלפיים שקל, וגם מזה יורידו להם... ומי שאתמול בלילה לא ספר, היה באיזה חתונה והתפללו ערבית, ואחרי התפלה קראו לו לתקן את הרמקולים, והיה טרוד ולא ספר את העומר. ולמחרת בבוקר ברח לכולל מוקדם, וכל היום לא ספר. חוששים לדעת בה"ג שהפסיד את התמימות, וסופר בלי ברכה. אם כי התוספות כתבו על דבריו: ותימה גדולה הוא ולא יתכן. שאם הכל מצוה אחת למה בכל יום מברכים, ומשמע שכל יום מצוה בפני עצמה. מכל מקום כיון שיש בזה מחלוקת, סופרים בבוקר בלי ברכה, כדי להרוויח שמי ששכח לספור בלילה, יספור ביום, וכך יוכל להמשיך לספור בלילה שלאחריו עם ברכה.

ברח' יפו, ועוד, שקוראים במנגינה טורקית מיוחדת. זה מנהג טוב, ומחזק את האדם, כי יש הרבה מוסר בפרקי אבות.
6 לדבריו (שם ח"ד סימן קסט) לגבי בשר כשר וחלק, הכשר העדה החרדית כשר גם לספרדים, וכתב שהספרדים שעוררו על כך לא מבינים בין ימינם לשמאלם בענייני כשרות. ברבנות הראשית שלחתי כמה פעמים לפולין ולארגנטינה את הרב יצחק דניאל יחד עם הרב יוסף לסרי, לנו תבקר ותראו איך בודקים את הבשר חלק, תראו איך השחיטה, איך הסכין, ונסעו עד לשם. זו טרחה גדולה מאוד. ואיך אפשר לומר שלא מבינים כלום. במחילה מכבודו הוא לא צודק.
7 מרן זצ"ל היה מקפיד בשנים קודמות, כשהיינו גרים בירושלים בשנת תשכ"ז, אחר מלחמת ששת הימים, ללכת בכל חול המועד לכותל המערבי, והיה מנענע שם לולב. כי יש אומרים בדעת הרמב"ם (בפירושים המשווים פ"ד סוכה) שבירושלים העתיקה - שהיא ירושלים האמיתית - בכל חול המועד מקיים מצוה מדאורייתא,

בל תוסיף

יא. הגאון הרב שטרנבוך מהעדה החרדית (תשובות ונהגות ח"א סימן שיב וח"ב סימן רמז), כתב על מנהג הספרדים לספור אחר שחרית, שיש בזה חשש איסור בל תוסיף. אבל האמת שכבר המהרש"ל (יום של שלמה סוף ב"ק אות מד) - שהיה גאון אשכנזי לפני כ-500 שנה - כתב שהמנהג לספור ביום בלי ברכה. ואין לחוש בזה לבל תוסיף. וכך כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו ס"ס מה) של הרב וייס מהעדה חרדית. כיוצא בזה, אדם שכבר נענע לולב בבוקר, ואחר כך הולך לכותל ורוצה לנענע שוב, בודאי שלא יברך, כי כבר יצא ידי חובה, וכלשון הגמרא (סוכה מב): מדאגבהיה נפק ביה - משהגביהו יצא בו. אבל כמה שמקיים המצוה פעמיים בודאי שאינו עובר על בל תוסיף. וכן אדם שכבר הניח תפלין בבוקר, ובירך "להניח תפלין", והאשכנזים מברכים על תפלין של ראש "על מצות תפלין", ואחר שגומר לאכול ארוחת בוקר, רוצה בשעה תשע לשבת בביתו⁶ עם תפלין וללמוד, מניח ומברך עליהן. וגם אם עשה היסח הדעת, הלך לשירותים וחזר, כשחזר להניח מברך עליהן. לא כמו טלית שאינו חוזר לברך. ואם תשאל, איך בכלל חוזר להניח תפלין, הרי כבר קיים את המצוה בבוקר? ויש לדחות שבתפלין המצוה כל היום. על כל פנים מי שמקיים מצוה כמה פעמים אינו עובר בבל תוסיף (עיי' תוס' ר"ה ט"ז). וגם מי שספר ספירת העומר בלילה וחוזר לספור ביום, לא שייך בזה בל תוסיף. לכן דבר טוב להנהיג לומר אחר תפלת שחרית היום כך וכך לעומר, שמי ששכח בלילה יוכל להמשיך לספור בברכה.

רב קהילה ששכח לספור

יב. כאמור מי ששכח לספור בלילה וביום, שוב אינו סופר בברכה. יש שאלה מעניינת, רב קהילה אחד, ויקר מקרהו ששכח לספור העומר בלילה, ובבוקר אחר עלינו לשבח בא משהו לדבר אתו - לפעמים באים לדבר איתי כשאני עדיין בעלינו לשבח, ואני שואל, יש לכם נוסח מקוצר? אם כן תביאו לי... ולא ספר לילה ויום. ובלילה שלאחריו אנשי הקהילה מכבדים אותו לברך, ואומרים לו: כבוד הרב, בכבוד! אבל הוא לא ספר, ומה יגיד להם: שכחתי, אלו בושות... אתה רב?! יעבירו אותו ממשרתו... מה יעשה הרב הזה.

כבוד התורה

יג. הגאון רבי צבי פסח פראנק בשו"ת הר צבי ח"ב (סי' ע"ה), כתב ששמע על הגאון רבי יוסף דב סלוויצ'ק, שרב ששכח לספור את העומר ואינו יכול לברך, שיבקש ממישהו מהקהל שיבוא לעמוד לידו, ולא יברך לעצמו, אלא שהוא יברך כשליח ציבור ואותו אחד לא יענה ברוך הוא וברוך שמו, אפילו הוא מרוקא... אלא רק אמן, ויצא בברכת הרב. ולכאורה זה פתרון. כששאלו את הרב שטיינמן מה יעשה חכם כזה, השיב שיש טעם בדברי האומר לברך - אפילו בלי הפתרון הנ"ל שיוציא את האחר - כי כבוד התורה זה דאורייתא, ואילו ספירת העומר דרבנן. כך הביאו בשמו, אינני יודע אם אמר או לא אמר, אבל זה תמוה (עי' ליקו"י סדר' עמי רכ"ו). ולפני הכל, אי אפשר לפסוק הלכה על פי סתם סברא, יש לנו פוסקים וספרים, ובואו תראו מה כתבו בזה הפוסקים עוד לפני שלש מאות שנה.

אינו מחויב לא מוציא ידי חובה

יד. הפרי חדש (סימן תפט) - היה רבה של ירושלים - כתב, שמי ששכח לספור את העומר לילה ויום, אינו יכול להמשיך לספור בברכה, ונקרא אינו מחויב בדבר, וכל מי שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את המחויב ידי חובתו (ר"ה כט). והביא ראיה מהירושלמי (פ"ב מגילה ה"א) שכן עיר שקורא מגילה ב"ד אדר, אינו יכול לבוא לכרך בט"ו אדר ולהוציא ידי חובה את בני הכרך, וגם אם ישן בליל ט"ו בירושלים, הוא כבר קיים את כל מצוות היום ב"ד, וכי יש פעמיים פורים?!

"ושמחתם לפני ה' אלוקים שבעת ימים" (ויקרא כג, טז). וכן הביא הרב זווין (מועדים בהלכה סוכות ע"א קל"ה). אבל בסוף ימיו מרן חזר בו, וכתב שאין זה מוכרח בדעת הרמב"ם, וכדברי להקת אחרונים שבכל מקום הוא מזדרבן (חזו"ע סוכות ע"א שלח).

8 אם נמצא בכולל זו יוהרא, כי כל האברכים לא מניחים תפלין, כמו שנהגו גדולי הדור. תמיד צריכים להיות צמודים להנהגות גדולי הדור, הגר"ש אלישיב, הגר"ש אורבך, מרן זצ"ל, חכם בן ציון, ספרדים ואשכנזים, וכי ישבו ולמדו כל סדר א' עם תפלין? מה שעשו הגדולים אנתנו עושים אחריהם. הם לא לבשו ציצית עם תכלת, גם אנתנו נעשה כמותם. אני מכיר כמה אנשים שמניחים תפלין בכולל, בפרט שחזרו בתשובה והם מתלהבים. אבל קודם כל, מי שאמר שלא תסיח דעתך, אולי תירדם, הרי אתה עייף, התינוק שלך בכה בלילה... ועכ"פ הנמצא בבית לבד, סוגר את התריס והווילון ואף אחד לא רואה אותו... ומניח תפלין ולומד.

ורק אם עקר דירתו לירושלים נקרא 'מוקף' בן יומו'. וכן כרך שקורא ב"ט"ו אדר⁹, אינו יכול להוציא ידי חובה את בני העיר ב"ד אדר, כי אינו בר חיובא, אלא אם כן ישן בעיר והוא 'פרו' בן יומו'. ולפי זה אדם ששכח לספור את העומר לילה ויום, אף שהוא אדם גדול החייב במצוות, אבל כלפי אותה מצוה כבר אינו מחוייב בה ולא יכול להוציא ידי חובה את האחרים. גם הרב בית דוד (תאו"ח סימן רסז) - היה לפני החיד"א, לפני כ-250 שנה - הסכים לדברי הפרי חדש. וכן כתב הראשון לציון הגאון רבי יוסף חזן - נפטר לפני 200 שנה - בספרו שו"ת חקרי לב¹⁰ (תאו"ח סי' מה).

שי"ץ ישראלי למוקף ביו"ט שני של גלויות

טו. החיד"א (בבב"ר יוסף סימן קכד סק"ג) הביא חידוש בשם מהר"ם בן חביב¹¹ (הובא בשו"ת גינת ורדים תאו"ח כלל א סימן יג) לגבי תושב ארץ ישראל שנמצא בביתו בחו"ל, כגון שטס לגייס כסף לשיבה שלו¹², והגיע יום טוב שני של גלויות, הוא כבן ארץ ישראל באותו היום מניח תפלין ומתפלל תפלות של חול, ועושה מלאכות, מדליק את החשמל והמיקרוגול, וכותב במחשב, אבל רק בצינעה בבית ולא ברחוב ברבים, כי אצלם זה יום טוב. ואם אומרים לו: בכבודו אתמול עלה שליח ציבור יפה, ניגנת ב"אתה בחרתנו", ו"קרב פזרונו"... ובבקשה תעלה שליח ציבור במוסף גם היום. הורה מהר"ם בן חביב שיכול לעלות כחזן ולהוציא ידי חובה את הציבור, כי נחשב כבר חיובא מעל גיל בר מצוה. ובא החיד"א ותמהו עליו, הלא כלפי תושב הארץ זהו יום חול גמור, ואיך יעלה שליח ציבור בתפלת מוסף של הרגל, והרי כל דבר שלא שייך בו אינו יכול להוציא אחרים ידי חובה, וכמו בתענית צבור, ששי"ץ שאינו מתענה לא יתפלל (שי"ע סי' תקסו ס"ה). קשה להכריע בין גדולים, אבל מסברא פשוטה נראה כדברי החיד"א. ולפי זה גם בספירת העומר אם שחכ לילה ויום שוב לא יוציא אחרים ידי חובה. גם הגאון רבי יעקב ישראל אלגאזי - היה מקובל גדול ופוסק גדול - בשלמי ציבור (דף רחצ אות כח) והגאון רבי חיים פלאג'י בספרו מועד לכל חי (סימן ה' אות ה') כתבו, שמי ששכח לספור את העומר לא יכול להוציא את האחר ידי חובה כי אינו מחוייב בדבר.

דעת החולקים

טז. לא אשקר עליכם, יש כאלו שמביאים רק את הדעות שמתאימות להם, ומפארים ומשבחים אותם, ואת החולקים לא מזכירים כלל, או שמזכירים בהבלעה ובדרך אגב, אבל זו לא הדרך שלנו, צריכים להיות ישרים בהלכה. מהר"ם בן חביב בתשובתו שבספר גינת ורדים, הביא את הירושלמי שכן עיר לא יכול להוציא את בן הכרך ידי חובת קריאת המגילה, שממנו הוכיח הפרי חדש כדבריו, אבל כתב מהר"ם בן חביב שהבבלי שלנו חולק על הירושלמי, כמובא בתחילת מסכת מגילה (ב). שבני הכפרים מקדימים ליום הכניסה, כלומר שקוראים מ"א באדר והלאה, וכתב רש"י (ד"ה אלא) כיון שבני הכפרים לא יודעים לקרוא, בן עיר בא לכפר וקורא להם. משמע מדברי רש"י שלפי הבבלי כל שהוא מחוייב בדרך כלל במצוה, מוציא אחרים ידי חובה, גם אם כעת אינו מחוייב במצוה, ורק חש"ו - חרש שוטה וקטן - שאינם מחוייבים כלל במצוה אינם מוציאים אחרים. והביא עוד ראייה ממסכת ראש השנה (סז). כל הברכות כולן אף על פי שיצא מוציא, למשל מי שיש לו שכנה אלמנה, ואומרת לו, אני לא יודעת לקדש לבד, תבוא א עם הילדים שלך ותעשה לי קידוש. למרות שכבר עשה קידוש בביתו, נכנס אצלה ועושה לה קידוש. והמנהג על פי הראשונים להוציא גם את הבקי, ולא כמבואר בשלחן ערוך (סי' רע"ג ס"ד), וכפי שהארנו בילקוט יוסף שבת א' (ד"ג, סי' רע"ג). ופירש רש"י שאין בזה חשש ברכה

⁹ כגון שגר ברמות, שכולם שם קוראים ב"ט", חוץ מכמה יחידים קנאים שהם פורצי גדר. ומה שכתב ביביע אומר (תאו"ח סי' נח, נט) לקרוא שם ב"ד, זה בזמנו שהיה מרחק בין רמות לשאר ירושלים יותר ממיל, כמו שכתב להדיא ביביע אומר שם. אבל היום כבר בנו בניינים וגם עשו בורגנים, וחיברו את רמות, לכן היום התקבלו דברינו (שו"ת הראשון לציון תאו"ח סי' יב, ובלק"י פורים תש"פ בנילאום מכתב א) לקרוא שם ב"ט באדר.

¹⁰ זה ספר יפה מאוד, היו מכנים אותו השאגת אריה של הספרדים, תענוג! אמרתי לכם כמה פעמים, אצל מרן בחול המועד שמחת החג היתה ללמוד חקרי לב. יש היום רבנים שבמחילה מכבוד תורתם, לא מכירים בכלל את הספר הזה, ואפילו לא יודעים איך הכריכה נראית, לא חבל?! יש שם גאונות אדירה.

¹¹ היה הראשון לציון השני אחר הראשון לציון הראשון מהר"ם גלאנטי, היה לפני כ-350 שנה, נבחר לכהן כראשון לציון בגיל 35 ונפטר בגיל 42. כולם יודעים מי זה, בעל ספר כפות תמרים, שו"ת קול גדול, ועוד.

¹² ב"ה יש הרבה נדיבים בחו"ל, והרבנים שם מחזקים אותם לתמוך בתורת ארץ ישראל, גם בתורת חו"ל תומכים, אבל אין תורה כתורת ארץ ישראל (מדרש רבה בראשית פ"ט, שמיני פ"ג), אנתנו מכירים את האברכים בחו"ל וגם את האברכים בארץ, ועל הרוב

לבטלה מפני שיש דין ערבות, כל ישראל ערבים זה לזה. ומשמע שגם מי שאינו חייב במצוה מוציא אחר ידי חובה מדין ערבות, ולכן נראה בדעת הבבלי, שכן עיר יכול להוציא בן כרך.

סייעתא לדבריו

יז. וכן דעת הגאון רבי חיים אבולעפיא - היה בטבריה לפני כ-300 שנה - בספרו מקראי קודש (דף קס"א ע"ב), שגם לגבי ספירת העומר מי שלא ספר יכול לברך בשביל חבירו ולהוציא ידי חובה, אף שהוא עצמו לא יכול לברך לעצמו, כי נחשב כמחוייב בדבר. וכך סובר גם הגאון רבי מרדכי כרמי¹³ בספרו מאמר מרדכי (סימן תפס"ק י"ז), ונמצא שיש סייעתא לרב סלוויצ'יק, גם מרן החב"ב - הרב חיים בן ישראל בנבנישתי - בספרו נכנסת הגדולה (בתשובה תאו"ח סימן ס"ט) הביא בשם רבנו קשישאי מסאלוניקי - שהיתה עיר של חכמים וסופרים עד השואה - ששליח ציבור ששכח לספור יום אחד יכול לברך על הספירה ולכוין להוציא אחר ידי חובת הברכה. אבל הרב עצמו חלק עליהם וכתב שאין זו הוראה נכונה. ומכל מקום יש סייעתא נוספת לרב סלוויצ'יק מחכמי סאלוניקי.

אין מחלוקת בין הבבלי לירושלמי

יח. אולם הגאון חקרי לב ועוד תמהו על דברי הסוברים שיש מחלוקת בזה בין הבבלי לירושלמי, שהרי בירושלמי (פ"ג דברכות ה"ג) מובא הדין שאף על פי שיצא מוציא, ועם כל זה מבואר בירושלמי לגבי קריאת המגילה שכן עיר לא יכול להוציא בן כרך, ובהכרח שמה שאמרו אף על פי שיצא מוציא דיברו על מי שמחוייב בדבר, כגון שכבר יצא ידי חובת קידוש או הבדלה, שיכול להוציא את מי שלא קידש או הבדיל. אבל מי שאינו מחוייב כלל במצוה - כמו בן עיר בכרך או בן כרך בעיר לגבי קריאת המגילה - לא יכול להוציא ידי חובה. והוא הדין בספירת העומר, כיון שלא ספר לילה ויום חוששים שכבר אינו מחוייב במצוה ספירת העומר, ולא יכול לברך על ספירת העומר ולהוציא אחר ידי חובה בברכתו.

ללמוד חזון עובדיה וילקוט יוסף

יט. יש בזה מערכה לקראת מערכה, ויש מה להאריך, אבל למסקנא, כשאנחנו רואים מחלוקת כזו, מה צריך לעשות? ללמוד חזון עובדיה (י"ט ע"א רמח"ל), וכן ילקוט יוסף (סו"ע ע"א רמב"ה ובהלכה), שיש שם אריכות רבה מאוד, יותר מחזון עובדיה, כי בחזון עובדיה הרב הביא את הפוסקים, אבל הקשו עליו קושיות, מה עם ספק ספיקא, שמא כל יום מצוה בפני עצמה ושמוא כמו הרב סלוויצ'יק... ובילקוט יוסף הארכנו בזה יותר, ותייצנו את כל הקושיות על מרן זצ"ל, כדאי לעיין שם. וצריך ללמוד עם חברותא, ולדעת כללי הפסיקה היאך לפסוק להלכה ולמעשה. יש כאלה שמזלזלים בכללי הפסיקה וסומכים על סברא, נכון שצריך סברא, אבל צריך גם כללי הפסיקה, וכלל גדול בידינו ספק ברכות להקל¹⁴. לכן למסקנא, רב ששכח לספור את העומר, יגיד לציבור: רבותי, אנוס רחמנא פטריה, אתמול לא הרגשתי טוב, או שיגיד תירוץ אחר, למדתי עם חברותא בקול רם, ואני קצת צרוד, ולא יכול לברך... או מכל מיני סיבות, משנים מפני השלום (במנות סה)... ויגיד להם, לא ספרתי אתמול, אני מתנצל... שמישהו אחר יברך. ויכבד את הגבאי, או את נשיא הקהילה שיברך, וכך יתחמק. ואם אין ברירה יגיד מפורש ששכח, מה קרה, גם רב הוא בן אדם, הוא לא מלאך.... ולא יברך.

בארץ יותר זקנים. ובשביל מה נרד לחו"ל? נישאר כאן, אוירא דארץ ישראל מחכים (ב"ב קנ"ה)! ואותם שנוסעים לחו"ל לאסוף כסף בשביל השיבות, שיבורכו מפי עליון, לפעמים הם מתבזים, הייתי רואה ראשי ישיבות אפילו מבוגרים וזקנים, איך הולכים לקנדה וממקום למקום וממש מתבזים, כמו יחזקאל בן בוזי שנקרא כך על שם שהיה מבזה עצמו על דברי תורה (ויק"ר פ"ב, תד"א פ"ו).

¹³ היה בן דורו של החיד"א, מאמר מרדכי זה ספר נפלא, מי שרוצה לדקדק בדברי השלחן ערוך, יעיין במאמר מרדכי, וכן בספר בני ציון ליכטמן.

¹⁴ שאלו רב אחד ספרדי בירושלים, מה אתה פוסק בדבר הזה? אמר: אני פוסק שיברך, ומרן זצ"ל פוסק לבעלי בתים. אבל מה זה קשור, יש כאן סב"ל! יש כאלה שמחפשים בכל דבר לומר איפכא מסתברא ממרן, לא יודע למה עושים כך, כנראה זה מנגינות, או ואביו, זה תורה של סטרא אחרא, אבל נדון לכך זכות שאין להם שכל, לא כיוונו טוב ב"אתה חונן לאדם דעת". אותו אחד הביא בספרו את הגנת ורדים, אני לא יודע אם בכלל מכיר את הכריכה של הגנת ורדים, הוא ראה זה בספר של מרן זצ"ל, אבל כנגדו יש להקת פוסקים שלשיטתם זו ברכה לבטלה, אתה לא מפחד?!